

Minden elkenődik...

„Botrányosnak tartom, hogy nekünk, belgiumi flamandoknak és vallonoknak, továbbá franciaországi katalánoknak és spanyolországi galíciaiaknak kell harcolnunk a kisebbségben élő magyarok jogaiért, miközben ott ül a pozsonyi kormányban egy sereg magyar tisztviselő, itt sétafikál az Európai Parlamentben két tuca magyar megfigyelő. Kérdezem: mivel foglalkoznak, mire költenek el hatalmas pénzeket, ha arra nem figyelnek, ami sokat szenvedett honfitársaiknak még ma is fájdalmat okoz?”

Az Európai Unió jogvédő bizottságának belga elnöke, Pierre Gillet mondta ezt, és látva, hogy tesztosza néppel áll szemben, a derék belga pap, segíts magadon, az Isten is megsegít gondolatával felbiztatta a magyarokat: „Írják le panaszukat, mert így talán jobban elhiszik az EU hatalmasai, hogy a hírhedt, kollektív ítéletet tartalmazó Beneš-dekrétumok máig kifejtik ártó hatásukat”. Az emberek tollat fogtak, s most azt várják: történjen valami.

Tízezer levélben tízezer családragény jött így össze, ami sűrítve tartalmazza a Felvidékről kiutasítottak és a csehországi áttelepedésre kényszerített magyarok százezeirenek embertelen sorsát. Benne van ebben a cselekedetben az a keserűség is, hogy a 86 éve üldöztetést szenvedő felvidéki magyarok hiába fordultak sérelmeikkel azokhoz, akiknek gondjaira bízták őket a nagyhatalmak. De hiába fordultak volna panaszszal a nagyhatalmakhoz is, akik mindezt előidéztek, de nem is fordulhattak, mert azok előrelátóan nemzetközi törvénybe foglalták, hogy panaszt a nemzetközi szervezeteknél csak kormányok tehetnek. Most már van mód egyéni panasszal is élni, de jó kérdés, milyen esélye van ilyen magánpanasznak?

Krivánszky Miklós, a Csehországi Deportáltak Szövetségének elnöke tanúsítja, hogy ebben a kényszermunka ügyben - bár a kényszermunka tilalma olyan jogelv, amely alól egyetlen ország sem vonhatja ki magát - leveleikre vagy nem kaptak választ, vagy néhány semmitmondó frázissal intézték el, mint legutóbb Prodi úr. Giller atyának is rossz tapasztalata van.

Két évvel ezelőtt szenvedélyesen érvelt az Európai Parlamentben amellett, hogy még az új országok csatlakozása előtt fel kell számolni a szlovákiai magyarokat sújtó hátrányos megkülönböztetést, gondolva, hogy ajánlatos még a csatlakozási tárgyalások alatt nyomást gyakorolni Szlovákiára annak érdekében, hogy legalább saját törvényeit tartsa be, és adja vissza a magyarok 1945 és 1947 között elkobzott földjeinek tulajdonjogát, amely földek még ma is tulajdonosi bejegyzés nélkül vannak.

Nem volt ezen igazságtalanság ellenében Magyarország támogatója egyetlen kormány részéről sem, de miért is lett volna, ha a legérdekeltőbb, Magyarország kormánya érdektelen és tétlen maradt. Azal nyugtatja meg az aggódókat, hogy az Európai Unióban minden ilyen probléma megoldódik. Most éppen azt tapasztalják a felvidéki magyarok, hogy semmi változás, helyzetük ugyanaz, ami volt, a szlovák közvélemény ellenséges érzülete pedig inkább növekedett, mert félelmet éreznek a nyitottabb határok miatt.

Polgári szervezeteknek kellett kézbevenni a jogvédelmet. Nem adjuk fel, sőt: alkalmazkodunk az új helyzethez - mondja Tajnay Mária, az immár nemcsak Brüsszelben, hanem Pozsonyban is bejegyzett jogvédő bizottság főtitkára. „Lehet, hogy ünneprontó lesz, de a tízezer levelet kiskocsira rakjuk, és betoljuk az Európai Parlament petíciós bizottságának irodáiba. Azt a tanácsot kaptuk ugyanis, hogy ennél a testületnél kopogtassunk. Eddig nem tehetjük meg, mert panaszt csak tagország állampolgárai nyújthatnak be. Most már ez az akadály elhárult.” A brüsszeli üvegalotában tébláboló magyar küldöttségnek e kérdésekhez való viszonyulását firtatta Havasi János újságíró, erről szóló beszámolójában említi Eörsi Mátyás SZDSZ-es európai parlamenti képviselőt, aki - mint kiderült - a szóbáhozott Beneš-dekrétumokról vajmi keveset tudott.

„Ezután Surján László véleményét tudakoltuk, aki így válaszolt: - Ez nem magyar-szlovák vagy nem magyar-cseh probléma, hanem általános emberi jogi probléma - szögezte le a Fidesz Magyar Polgári Szö-

vetség parlamenti megfigyelője. - Természetesen erkölcsi kötelességünk felvállalni a magyarok érdekében, de célszerűbben járunk el, ha együttműködünk azon országok képviselőivel, akik tisztán látják ennek a súlyos örökségnek az általános vonatkozásait. Hiszen letagadhatatlan tény, hogy súlyos diszkriminációról van szó, amelynek megoldását az érintett országok - nem teljesen világos megfontolásból - mind hátrább sorolják. Némi haladást lehetett látni Csehországban a háború utáni sérelmek rendezésében, de ez a folyamat Szlovákiában még várat magára. De nem lett volna szerencsés a támogatás felvételi kritériumaként szabni a múlt bűneinek felszámolását. Viszont az unió polgárainak egyenlő elbírálásáért minden tagállam ki fog állni. A cseh és szlovák állampolgárokra is vonatkozik az unió azon rendelkezése, amely tiltja polgárainak bármifajta hátrányos megkülönböztetését. Prágai és pozsonyi barátainknak tehát elemi érdekük, hogy a Beneš-dekrétumok továbbélése miatt fennálló helyzetet sürgősen rendezzék, mert különben az EU belső szabályaival találják szemben magukat. Mivel lehet a folyamatot gyorsítani? Semmiképpen sem agresszív követelődéssel, mert az óhatatlanul a két ország közti konfliktushoz vezetne. De a határozott elvi-erkölcsi kiállás, no és az unió »légköre« eredményes lehet.

Mintaszerű üresjáratú mellébeszélés a vétkes tétlenség igazolására.

Persze, hogy a csatlakozás előtt és annak feltételül kellett volna követelni a kollektív felelősségre alapozott jog- és vagyonfosztó ítékezés ma is érvényes törvényességének megszüntetését. Mintha valami távoli afrikai törzs gyarmati időből előhozott panaszairól lenne szó. A diplomaták óvatos fogalmazásából leckét vehettünk Elmar Brok irodájában is - folytatja beszámolóját Havasi János. - Az Európai Parlament külügyi és emberi jogi bizottságának német elnöke alapvetően sikeresnek tartja a csatlakozási folyamatot a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása szempontjából is.

Amikor emlékeztetjük rá, hogy Szlovákia és Magyarország között bizony maradtak még nyitott kérdések, mindeneke előtt a Beneš-dekrétumok máig tartó érvényesülése miatt, Elmar Brok megnyugtatólag megjegyzi: - Szó sem lehet diszkriminációról. Egy kisebbség elleni hátrányos megkülönböztetés teljességgel ellentétes az Európai Unió jogrendszerével. Ez pedig már önmagában újfajta védelmet jelent az új tagállamokban élő s az egyes nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára. Másodsorban pedig: az unióban a határok elveszítik a jelentőségüket, ebből kifolyó-

lag az emberek közti kapcsolatok szorosabbá válnak, ami kihat a múlt sebeinek begyógyítására is.

- Közbevetésünkre, hogy nem is a múlttal, hanem a jelen diszkriminációval van gond, az elnök tovább fejtegeti, hogy az EU egyik legfontosabb feladata a múltból származó feszültségek feloldása. Márpedig a feszültségek jórészt a nemzetiségi kérdés körül csúcsosodnak ki. - Ha az emberek azonos jogrendszerben élnek, közös belső piacon gazdálkodnak, a különbségek elveszítik a jelentőségüket, és a diszkrimináció is elveszti lételemét - fogalmazza meg vízióját Elmar Brok.

A jövő kilátásai tehát ilyen korlátozottak. Az unióba bevitt igazságtalanság attól még nem válik nem létezővé, ha kijelentjük, hogy az ilyen dolog ellentétes az unió jogrendjével, hiszen az unió éppen most fogadott be egy olyan államot, amelynek a jogrendjében az etnikai diszkrimináció élő gyakorlat. És ha a szlovákok megrögzött ragaszkodása sikeres lesz a beneši bűnök elkenéséhez, ez nem kerül el a román diplomácia figyelmét, és majd azokat az engedményeket is visszavonják, amikre, bár húzódozva, de már hajlottak uniós csatlakozásuk sikere érdekében.

A szlovákok részéről nemcsak a mintegy félmillió ember etnikai alapon történt kifosztása és megalázása, otthonból kiűzése miatt okozott károk jóvátételének megtagadása a cél, hanem a Beneš-dekrétumok ügyének elkenésével igyekeznek megszabadulni bűnrel terhelt múltjuktól is, vagy ha pontosabbak akarunk lenni, olyan szemléletet igyekeznek tudatosítani és hitelesíteni, amely szerint ezen cselekedetek jogrendje az államalapító hősi korszak küzdelmeiben kivívott győzelem jutalma az ellenség jogos megsemmisítése folyamatában. Tehát a dekrétumok megtagadása, vagy akár csak az annak nyomán elkövetett jogtalanságokkal való érdemi foglalkozás részükre nem elfogadható, hiszen az elnöki dekrétumok érvénytelenítésével számukra egyértelműen a kollektív jogfosztás és annak alapján végrehajtott intézkedések bűncselekménykénti elismerése valósulna meg.

A szlovákoknak ezt az álláspontját a háború kiemelésének a már előzetesen győztesekre-vesztesekre való elosztási rendje védelmezi ma is, amiben nem az számított, hogy a hitleri Németország által létrehozott Szlovákia készséges szövetségese volt megalkotójának, hanem az, hogy a háború közép-európai vonatkozásban szláv győzelem volt, mert hiszen a nyugati hatalmak a szláv faji törekvések megjutalmazásával fizettek keleti szövetségeseiknek.

Ebben rejlik a magyarság elleni etnikai üldözés legalitása, ha tetszik, mindazon cselekmények és viselkedés engedélyezése, ami a háborús propagandában megfogalmazott fasizmus kifejezés fogalmkörét kimeríti, amely meghatározás a győztes oldalon végbevitt azonos cselekményekre nem alkalmazható, azon oldalon a győztes jogán szerzett magyarüldözés folytatható ma is, holnap is. Ennek igazolására szolgál a történelem meghamisítása, mert ugyebár, nem lehet egy nemzetállam államalkotó nemzetét, jövő nemzedékeiben öntudatos, jó hazafi társadalommá nevelni azzal a történelmi valósággal, ami a beneši dekrétumok alapján gyilkosságban, rablásban, jogfosztásban, embertelenségben megtörtént. Vissza kellett menni akár oda is, hogy a betolakodó magyarok elpusztították a békés szlovákok virágzó államát, és ezer éven keresztül mást sem tettek, mint szlovákokat gyötörtek. Ez a fajta átnevelés olyan mértékben sikerült, hogy a házak falán megjelenő „Dunába a magyarokkal” és hasonló feliratok mindennapi látvány, és a magyargyűlölet szaklapjai olvasmánycsemege a szlovák köznépnek.

A bűnben fogant rendszer megoldhatatlan helyzeteket teremt. Az unióval valóban közelebbi kapcsolatba kerül a két nép, mint régen a magyar és tót, újabb nevén szlovák, és egyelőre még beláthatatlan, mit fog tenni a szlovák politika védekezésül az élet természetes rendjének olyan fejleményei ellen, hogy - mint régen volt - a két nép egyszerű fiai a közvetlen érintkezésben nem követik majd a hivatalos politikát. A dolgokat azonban akkor is a helyére kell tenni. Elsősorban a történelmet.

Kassai kormányprogram néven ismeretesek a beneši elnöki dekrétumok, amelyek által megfosztották a magyarságot alapvető emberi jogaitól, hogy kifosztották, kizavarhatók, orosz munkatáborokra, csehszági szolgalmunkára elcipelhetők legyenek, csak azon az alapon, mert - magyarok.

A kassai kormányprogram nem Kassán fogalmazódott meg, és nem 1945-ben, hanem Moszkvában, és már jóval korábban. A magyarok kiűzésének történelmi alapja a szláv népek és a bizánci ortodoxia területszerzéssel terjeszkedő alaptermészete és gyakorlata. Oroszország így szerezte meg magának évszázadokon át a nemszláv területeket az ázsiai térségben, és igyekezett terjeszkedni nyugat felé is a Baltikumtól a Balkánig. Számukra nagy alkalmat nyitott a nyugati hatalmak Közép-Európa-ellenes politikája, amihez természetes érdekekkel párosult az oroszok és a nyugati szlávok szövetsége.

Két világháború eredménye: Németország nagyhatalmi szerepének végleges letörése és a szláv és ortodox élettér nyugati határainak kiterjesztése.

Ezen alapvető tények és eredmények mellett minden politikai vonatkozás és hivatkozás lényegtelen és tárgyaltalan. A magyar tragédia teljes egészében ennek a képletnek a függvénye.

A téma neves kutatója Janics Kálmán, szlovákiai magyar író, a kapcsolódó részletekért egyik könyvébe lapozunk, amelynek címe A kassai kormányprogram és a magyarság „kollektív bűnössége” (Pannónia Könyvkiadó, Pozsony). Feltárja a szerző, hogy Beneš, Sztalin és Tito a háború korai szakaszában értekezett egymással a háború utáni olyan rendezésről, amiben Csehszlovákiát és Jugoszláviát teljesen megtisztítják a magyaroktól, mégpedig a hadműveletek során. Sztálin nagyon jól tudta, hogy a nyugati hadviselő felek szemrebbenés nélkül tudomásul fogják venni a »befejezett tényeket«, a magyar kisebbség Szlovákiából és Jugoszláviából történő fegyveres elűzését.

Rákosi Mátvás már 1943-ban mindent tudott az elűzés haditervéről, ezért jósolta a magyar hadifoglyoknak, hogy »Moháccsal súlyosbított Trianon« vár a magyarságra. A későbbi események során bebizonyosodott, hogy Sztálin a magyarság elűzésére vonatkozó elképzelést csak úgy volt hajlandó támogatni, ha azt az érdekelt kis szövetségesek, tehát csehszlovákok és jugoszlávok valósítják meg. „A nacionalista történészek számára mi sem könnyebb, mint az elűzöttek tömegét a világ közvéleménye számára elmenekült fasiszta hordákká minősíteni. A ténylegesen fenyegető Beneš-Sztalin-féle elhatározás ismeretlen volt a szlovákiai magyar társadalom előtt, de teljes volt a tájékozatlanság a magyar kormányhatalom és a háborúból való kilépést szorgalmazó politikusok körében is. A teljes tájékozatlanság jellemezte nemcsak Bajcsy-Zsilinszky Endre erőfeszítéseit, de Bethlen István helyzetmegítélését is. Gyakorlatilag olyan elképzelések rabjai voltak, mint Károlyi Mihály 1918-ban, olyan megoldásokban hittek, amelyeket a diplomáciai tájékozódási kísérletekből le lehetett vezetni. Pedig a magyar kisebbség »befejezett tény« formájában való kiseprésének propagandája már 1944 tavaszán megindult, Gottwald a moszkvai rádió csehszlovák adásában 1944. május 11-én megjósolta: »Nincs messze az a pillanat, amikor megkezdődik hazánk megtisztítása az áruló német és magyar söpredéktől«. A moszkvai Československé listy 1944. augusztus 1-jei száma szerint: »A németeknek el kell hagyniuk a cseh földet, teljes mértékben és

végérvényesen. Ami a németekre érvényes, az érvényes a szlovákiai magyarokra is». Szeptember közepén a szlovák nemzeti felkelés már a magyar lakosság teljes kifosztását hirdeti meg: »A nemzeti bizottságok kíméletlenül és megalkuvás nélkül el fogják kobozni a németek és magyarok vagyonát...« Ján Sverma 1944. október 3-ai beszédében azonos fenyegetés hangzott el: »A németek, magyarok és árulók vagyonát el kell kobozni...« Október 13-án, a moszkvai fegyverszüneti egyezség, a »kiugrás« aláírása után, Marek Culen - a felkelők részéről - úgy gondolta, hogy a játék ezek után nyílt kártyákkal folytatható, meghirdette tehát: »A németeknek, magyaroknak és árulóknak a vagyonát minden kártérítés nélkül azonnal el kell kobozni!« Hogy mindezt Horthy Miklós hatalmi rendszere és a »kiugrást« szorgalmazó gárdája nem tudta, tájékozatlansággal menthető volna, tény viszont, hogy a mai magyarországi történetírás, ugyanúgy, mint a nyugat-európai értékelések kihagyják a történelemből a szlovákiai magyarság számára 1944 őszére felépített megsemmisítő gottwaldi-sztalini-beneši haditervet csak azért, hogy a magyarírtást lehetővé tevő, szerencsétlenül időzített »kiugrási« kísérlet helyességét a magyar közvéleménnyel elfogadtassák. A történelmi tény azonban az volt, hogy Beneš és Moszkva eldöntötte a rövid úton való intézkedést, a befejezett tények előkészítését, tekintettel arra, hogy a nyugati államokkal való egyezkedés zsákutcába jutott; sem az USA, sem a brit kormány nem mutatott hajlandóságot a szlovákiai magyar kisebbség erőszakos kitelepítésének még csak megfontolására sem. Hogy az akció mégis sikeres lehessen, azért indult meg a »szemét kiseprésének« a propagandája már 1944 tavaszán. Az ördögi terv, Felvidék és Délvidék minden magyarjának elűzése egyszerűen csak azért nem jött létre, mert a harci helyzet nem tette lehetővé.

Nagyszerűen részletezi ezt Janics Kálmán az alábbiakban: Ha ma feltesszük a kérdést, hogy a nyugati hatalmak 1944 őszén mit tudtak volna tenni a szlovákiai magyarság érdekében, ha megindul az általános elűzés a felkelők és a duklai hadsereg részéről, a válasz az, hogy a világon semmit, mivel ha nem létezett volna magyar politikai hatalom és nem létezett volna magyar haderő, egy félmillió társadalom napok alatt elüldözhető lett volna lakhelyéről; Nyugat is csak akkor tiltakozott volna, mikor már minden lezajlott, nem beszélve arról, hogy az indokolás világszerte elérte volna célját, az alkalmazott propaganda szerint nem történt volna egyéb, mint »a fasiszta csőcselék menekülése«.

Vagyis érthetőbben megmagyarázva a helyzetet, a szlovákiai és a jugoszláviai magyar kisebbség pusztaságának létét és fennmaradását azok a magyar tábormokok és katonák tették lehetővé, akik a Horthy-féle kapitulációval szemben 1944 októberében a szovjet hadsereg elleni harc folytatása mellett döntöttek. A másik történelmi tény, hogy 1944 októberében a Kárpát-medencei magyar nép és a Kárpát-medencei zsidó származású lakosság létérdeke konfrontálódott, ami a zsidóságnak életet jelentett volna, az a magyarság számára végzetes katasztrófa lett volna. Tovább elemezve a kiugrási kísérlet körüli dolgokat, amiről éppen 60 éves kerek évfordulóján rövidesen sok visszaemlékezést és elemzést olvashatunk, fölvethető annak olyan változata is, amiben mindkét emberi tragédia elkerülhető vagy legalábbis enyhébb lefolyású lett volna. Ha nincsen kiugrási kísérlet - aminek egyébként semmi esélye nem volt, de értelme sem -, akkor nem zúdult volna rá Magyarországra egy nap alatt a teljes német politikai és katonai irányítás. A magyar politikai és katonai hadvezetésnek alkalmat lett volna az október közepéig gyakorolt politikai és védelmi taktikát végsőkéig folytatni, aminek jellemzője volt a magyar élet és érték lehetőség szerinti kímélése. Ezáltal mindkét tragédia nagy valószínűséggel elkerülhető lett volna. De kövessük Janics Kálmán elemzését: »Mivel az októberi magyar fegyverszünet nem sikerült, 1944 decemberében újra megindultak a tárgyalások az akkor már létező magyar demokratikus kormánnyal, újra a fegyverszünet feltételeiről. De a dolgok másként zajlottak, mint 1944 októberében a Horthy-rendszerrel; semmi sem ment simán, napirendre került a szlovákiai magyarok kérdése, melyről Molotov 1944 októberében következetesen hallgatott (ugyanis el volt határozva a rövid úton való elűzés), decemberben és januárban azonban Molotov makacsul követelte a magyarok kitelepítésének kimondását a fegyverszüneti egyezmény keretében. Emiatt a tárgyalás négy hétig húzódott, végül ez a pont kimaradt, mert a nyugati hatalmak szerint ez az ügy a békekonferenciára tartozik.«

Vagyis a »rövid úton való elintézés« ábránd maradt, s ezért 1945 januárjában Beneš és Molotov kénytelenek voltak áttérni a diplomáciai vonalra. Ebből következett a kassai kormányprogramnak a magyarokra vonatkozó döntése, abban a reményben, hogy a békekonferencia mindezt megerősíti. Beneš, Molotov és Gottwald ebben is tévedett. Janics Kálmán sajnálattal állapítja meg, hogy a történetírás némasága és ködösítése a korabeli helyzetről napjainkig fennáll. Az is saj-

nálatos, hogy a magyar politikai elit érzéketlen a nagy lehetőség iránt, amivel nemcsak kárpótlást lehetne szerezni a károsultaknak, de megállítható lenne a háború befejezése óta szuggerált azon tétel, hogy a magyarok Hitler hódító törekvéseihez csatlakozva megtámadták szomszédaikat, tőlük területet raboltak, háborús bűntetteket hajtottak végre, és mindezekért méltán meglakoltak és most azért hőzöngenek, hogy újra uralmuk alá hajtsák békés szomszédaikat.

A történelmi tények tisztázását akadályozza a magyar érdekekért való kiállás hiánya mellett a Magyarországon nagyon erős politikai baloldal, amely a szláv-bolsevista hódoltság komprádor-világának terméke. A magyarországi baloldal ebből eredő szlavofil beállítottságánál és elkötelezettségénél fogva még ma is magyarelles vagy legalábbis magyar érdeket fel nem vállaló reflexekkel reagál minden olyan sorskérdésre, ami a győztes szomszédokkal kapcsolatos. Ezt szemlélteti Bársony András külügyi államtitkár nyilatkozata a Népszabadságban, amiben elhárítja azt a feltételezést, hogy a magyar kormány lépéseket tenne a Beneš-dekrétumokkal kapcsolatban. Hamis színben tünteti fel a valóságot mindenki, aki szerint Magyarország az uniós csatlakozást arra használja, hogy olyan kérdéseket melegítsen fel, amelyek mérgezhetik a kétoldalú viszonyt... Magyarország ezeket a kérdéseket kétoldalú alapon nem kívánja felvetni. Május 1-jétől ez a kérdés a Brüsszeli Bizottság és az adott ország között merülhet csak fel. Ugyan mitől merülne ott fel ez a kérdés, ha az egyedül érintett ország nem veti fel. Ez az, amit nem ért meg Nelly Maes flamand képviselő, aki eddig a legtöbbet tette az Európai Parlamentben a

Beneš-dekrétumok kollektív bűnösséget megfogalmazó passzusainak megsemmisítéséért. Lankadatlanul szervezte az ott közmeghallgatásnak nevezett szakmai összejöveteleket, írt, felszólalt, érvelt és vitatkozott minden lehetséges fórumon. Ez az egyébként roppant energikus asszony, az Európai Szabad Szövetség elnevezésű pártcsoporthoz elnöke, szomorúnak és fáradtnak tűnt, amikor az elmúlt két év eredményeiről kérdezte őt a már említett Havasi János.

„Csalódott vagyok az Európai Parlament, de mindenekelőtt az Európai Bizottság ez irányú érdektelensége miatt. Azt reméltem ugyanis, hogy az új országok belenövése az unióba az igazságosság talaján történik majd meg, hogy legalább csatlakozásuk pillanatában győz az igazság. Ez sajnos nem történt meg. Szőnyeg alá söpörték a Beneš-dekrétumok problémáját, s félek, hogy ennek hosszú távon is rossz hatása lesz. Meggyőződésem, hogy a konfliktusok elhallgatása nem old meg semmit. Csak az őszinte párbeszéd segíthet rendezni a nyitott kérdéseket. A történeteket megváltoztatni nem lehet, de őszinteséggel, kölcsönös nyíltsággal gyógyírt találhatunk a sebeinkre. Erkölcsi és ha lehet, anyagi kárpótlásban kell részesíteni az áldozatokat - csak ez lehet európai megoldás. Nem tudom elhinni, hogy az unióban ma létezhessen olyan politikai erő, amely tudomásul veszi népcsoportok kollektív megbélyegzését, bűnösnek nyilvánítását.”

Brüsszelből azt üzenik, el kell felejtetni a hatvan évvel ezelőtti dolgokat.

Kassán, a volt vármegyeház épületén emléktábla emlékezteti az arra járókat:

Nemzeti Műemlék

*A Dicső Szovjet Hadsereg által
főlszabadított területen ebben a
házban tartotta első ülését
1945. április 5-én
a csehek és szlovákok
nemzeti frontjának kormánya,
mely megvitatta és elfogadta
a kassai kormányprogramot*